

ti 12.5.2020

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

VN/1985/2020-OKM-1

Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

3. Laki perusopetuslain muuttamisesta: Aikuisten perusopetus

Lausuntomme keskittyy perusopetuslain 46 §:ään *Aikuisten perusopetus*. Uusi nimitys aikuisten perusopetus pykälässä tarkoitetusta opetuksesta on käypä, vaikka tähän opetukseen osallistuvissa on 16–17-vuotiaita, jotka lainsäädännön mukaan ovat lapsia. Nimitys on linjassa Opetushallituksen määräyksen *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet* nimen kanssa.

Pientä korjattavaa. Ehdotetussa 3 momentissa tekstissä ”perusopetuksen valmistavaa opetusta” ensimmäisen sanan tulisi olla ”perusopetukseen”. Vastaava korjaus olisi tehtävä kahdesti 3 momentin säännöskohtaisiin perusteluihin.

Pykälän 8 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa tekstistä ”ilman pätevää syytä ilmoittamatta” on poistettava ensimmäinen sana.

Samalla 6 ja 7 momenteissa viittaus ammatillisesta (perus)koulutuksesta annettuun lakiin (630/1998) ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin (631/1998) voitaisiin korvata viittauksella ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin (531/2017).

46 §:n päivittämättömyys. Oppivelvollisuuden laajentaminen on sikäli turha hanke, että kaikillahan on jo nykyään oikeus saada toisen asteen koulutus. Mutta toisaalta tällä hankkeella halutaan varmistaa, että kaikki myös voisivat tämän oikeutensa mahdollisimman suuressa määrin toteuttaa ja vieläpä yhdenvertaisin eduin. Nuorten velvoittaminen vaatii, että koulutus järjestetään mietityksi, kaikkia motivoivaksi järjestelmäksi, jossa jokaiselle löytyy oma polkunsä. Esitys oppivelvollisuuden laajentamisesta on tällöin luonteeltaan myös suuri lainsäädännöllinen hanke.

Aikuisten perusopetus tasoittaa yhden tien toisen asteen koulutukseen. Suuresti kasvaneen maahanmuuttajien perusopetuksen tarpeen tähden tämän muiden kuin oppivelvollisten eli oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen rakenne uudistettiin vuoden 2018 alussa voimaan tulleella perusopetuslain 1 ja 46 §:n muuttamisesta annetulla lailla 1507/2016. Erityisesti opiskelijan lähtötaso on määriteltävä, ja opetuksen järjestäjän ja opiskelijan on yhdessä laadittava opiskelijalle henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. **Mutta 46 § on yhä edelleen korjaamatta lainsäädännöllisesti kelvolliseksi sekä opiskelijan aikuisen aseman tunnustavaksi.**

Ehdotettu 46 §:n muutos olisi vasta toinen kerta, kun 46 §:ää muutettaisiin. Ehdotetun 1 momentin toisen virkkeen luettelo niistä muista perusopetuslain säännöksistä, joita aikuisten perusopetukseen sovelletaan, on edelleenkin muutoin sama kuin perusopetuslaissa (628/1998) alunperin paitsi, että laissa 1507/2016 luettelosta poistettiin 11 § *Opetuksen sisältö* sen tultua katetuksi pykälän muissa momenteissa. Kuitenkin perusopetuslakiin on aikojen kuluessa tehty paljon sellaisia muutoksia ja lisäyksiä, joilla olisi kulloinkin tullut luetteloa päivittää. Lisäksi luettelossa olisi viitattava 10 §:ään *Opetuskieli*, 12 §:ään *Äidinkielen opetus* ja 13 §:ään *Uskonnon ja elämäntietämisen opetus* niin, että sanottaisiin, että niissä tarkoitettut oppilaan huoltajan mahdolliset tahdonilmaisut tekisi kuitenkin opiskelija itse. Sitenhän paremmin on asianlaita opiskelijan päätösvallan kanssa lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, vaikka on jopa niin, että opiskelija saattaa aloittaa ne vuotta nuorempana kuin aikuisten perusopetuksen. Oppivelvollisuuslain myötä alaikäiset opiskelijat näissä kolmessa opetuksessa ja koulutuksessa tulisivat samaan asemaan oppivelvollisuuden suhteen, mutta oman päätösvallan suhteen he olisivat edelleenkin epäyhdenvertaisia. Joka tapauksessa on valmiiksi jo niin, että aikuisten perusopetuksessa opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimiseen ei alaikäisen opiskelijan huoltaja tai muu laillinen edustaja osallistu. Opetushallitus on myös aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sekä ohjeessaan uskonnon ja elämäntietämisen opetuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista perusopetuksessa ottanut kannan opiskelijan oman päätösvallan puolesta näissä asioissa.

Yhdistyksemme teki 7.4.2017 opetus- ja kulttuuriministeriölle perustellun lakiesityksen (VN/5507/2020) perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta **pykälän yksikäsitteisen sovellettavuuden, yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden tähden**, ja yhdistyksen puheenjohtaja tuki esitystä kantelulla eduskunnan oikeusasiamiehelle aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista Opetushallituksen jouduttua vaikeuksiin 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon päivittämättömyyden kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastasi 13.12.2017 oikeusasiamiehelle, että se tarkistaa luettelon ja että tarpeenmukaiset säännösmuutosesitykset on tarkoitus antaa vuoden 2018 aikana. Mutta mitään ei ole tapahtunut.

Päivittämättömyyttä havainnollistaa vertailu ehdotukseen laiksi tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta. Siinä 23 § koskee oikaisuvaatimusta (aluehallintovirastolta) ja 24 § muutoksenhakua hallinto-oikeuteen. Perusopetuslaissa näitä pykäläitä vastaavat lähinnä 42 § ja 42 a §. Mutta 42 a § ei ole 46 §:ssä sovellettava säännös. Kuinka silloin aikuisten perusopetuksessa voisi valittaa hallinto-oikeuteen ja edelleen hakea valituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta? Korkein hallinto-oikeus ei edes pääsisi tätä puutetta mis-

tään oikeustapauksesta itse havaitsemaan. Yhdistyksen puheenjohtaja pyysi siksi 17.3.2020 korkeinta hallinto-oikeutta käyttämään lain sille suomaa valtaa esittää valtioneuvostolle lainsäädäntötoimeen ryhtymistä perusopetuslain 46 §:n täsmentämiseksi.

Yhdistyksemme vaatima 46 §:n muuttaminen tukisi oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteita parantamalla opiskelijoiden hyvinvointia ja lujittamalla hankkeen lainsäädännöllistä pohjaa.

3. Laki perusopetuslain muuttamisesta: Korjattavaa muualla

Säännöskohtaisissa perusteluissa 26 §:n osalta viimeisessä kappaleessa teksti ”Pykälän 3 momenttia” tulee muuttaa tekstiksi ”Pykälän 2 momenttia”.

Lakitekstiehdotuksessa (s. 237) muutettavien säännösten luettelon ”sellaisena kuin niistä ovat” -täsmennyksen viimeisellä rivillä teksti ”1040/2014 sekä 42 §:n 5 ja 46 §:n 1, 3 ja 8 momentti laissa 1507/2016” on korjattava muotoon ”1040/2014 , 42 §:n 5 ja 6 kohta laissa 959/2015 sekä 46 §:n 1, 3 ja 8 momentti laissa 1507/2016”.

Lakitekstiehdotuksessa 11 a §:n 2 momentissa sana ”opinto-ohjausta” olisi kai korvattava sanalla ”oppilaanohjausta”.

Lakitekstiehdotuksessa 26 §:n 1 momentissa tekstistä ”sen lukuvuoden koulutyön päättyessä sinä kalenterivuonna, jona” on poistettava ”sen”.

Lakitekstiehdotuksen voimaantulosäännöksessä teksti ”lain 28 a ja 28 b § tulevat voimaan” [siis kumottuina] on kai mieluummin korvattava tekstillä ”lain 28 a §:n ja 28 b §:n kumoaminen tulee voimaan”. Pitäisiköhän myös teksti ”siltä osin kuin siitä säädetään” muuttaa muotoon ”siltä osin kuin niissä säädetään”?

Rinnakkaistekstit sisältävässä liitteessä on lisäksi lisättävien säännösten luettelo muotoiltava siten kuin itse lakitekstiehdotuksessa.

4. Laki lukiolain muuttamisesta: 16 §:n 7 momentin epätasällisyys

Lukiolaissa on epätasällisyys, joka olisi korjattava. Korjaaminen parantaisi opiskelijan hyvinvointia ja tukisi siten oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteiden saavuttamista.

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksesta säätävän 16 §:n 7 momentti kuuluu seuraavasti: *Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.* Tämä säännös oli jo edellisessä lukiolaissa (629/1998) alusta lähtien. Mutta mitä tarkoittaa ehto lukiokoulutuksen aloittamisesta 18 vuotta täytettyään? Valtioneuvoston asetuksella 45/26.1.2017 lukioasetuksen (810/1998) alkuperäisenä säilyneestä 15 §:stä kumottiin 1.1.2018 voimaan tullen sen seuraavasti kuulunut 2 momentti: *Kahdeksantoista vuotta täyttäneen opiskelijan katsotaan aloittaneen opintonsa alle 18 vuotiaana, jos*

hän jatkaa saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18 vuotiaana aloittamiaan lukio-opintoja, eivätkä opinnot ole olleet keskeytyneenä vähintään vuoden ajan. Samalla pykälän otsikosta poistettiin seuraava teksti: *ja opintojen aloittamisajankohtaa koskeva määritelmä.* Kumoaminen tehtiin vahingossa, sillä perusteluna käytettiin määritelmän tarpeettomuutta huomaamatta, että sitä olisi kuitenkin edelleen tarvittu yllä lainattua lukiolain säännöstä varten.

Lukiolain säännös yhdessä lukioasetuksen kumotun säännöksen kanssa olisivat tarkoittaneet täsmällisesti ottaen seuraavaa: *Kahdeksantoista vuotta täyttäneelle opiskelijalle, joka ei ole ollut lukiokoulutuksessa alle 18-vuotiaana tai joka jatkaa saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18-vuotiaana aloittamaansa lukiokoulutusta sen oltua keskeytyneenä vähintään vuoden ajan, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.* Näin lukiolain säännös pitäisi muotoilla, jos vanha käytäntö haluttaisiin palauttaa voimaan. Perustuslaillisten säännostasovaatimusten tähden asiasta tulisi nimittäin säätää suoraan lukiolaissa. Mutta silloin vaatimus vähintään vuoden pituisesta tauosta tulisi perustella, mitä ei tehty lukioasetus aikanaan säädettäessä ja mikä tuntuisi mahdottomaltakin nykyään. Aikoinaan säännöksen nojalla vuoden vaihto-oppilasvuotensa aikana 18 vuotta täyttänyt evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluva opiskelija saattoi palauttaa suorittaa mahdollisesti jäljellä olevien uskonnon pakollisten kurssien sijasta elämäkatsomustietoa.

On pelättävissä, että lukiolain nykyinen epämääräinen säännös on ymmärretty sananmukaisesti tarkoittamaan seuraavaa ankaraa tulkintaa: *Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta ja joka ei ole ollut lukiokoulutuksessa alle 18-vuotiaana, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.* Mutta tällainen tulkinta vaatisi lukiolain muuttamisen ja muutoksen perustelemisen, mikä tuskin olisi mahdollista muistaen vuodet 1999–2017 vallinneen lievemmän käytännön.

Lukiolain säännös onkin ymmärrettävä niin, että mitään opintojen keskeytystä, saati vähintään vuoden mittaista, ei valinnanvapaudelle saa enää vaatia. Säännös olisi siis täsmennettävä seuraavaksi: **Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.** Säännös olisi tällöin sama kuin perusopetuslaissa (628/1998) oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksesta säätävässä 46 §:ssä jo alunperin.

Yhdistyksemme lausunto 25.1.2018 ja sen täydennykset 21.–22.3.2018 opetus- ja kulttuuriministeriölle luonnoksesta hallituksen esityksestä lukiolaiksi kertoivat tästä epätasällisyydestä ja sen korjaamisesta, kuten myös yhdistyksemme lausunnot eduskunnan sivistysvaliokunnalle, mutta tuloksetta.

Tämä täsmennysvaatimuksemme ei kuitenkaan saisi johtaa yhdistyksemme ehdottomasti vastustamaan uskontotietoon tai muuhun yhteiseen katso-
musaineeseen, joka olisi vain kaikille pakotettua tieteen todellisuuskäsityk-
sen kiistävää uskonnonopetusta vastoin ehdotetun oppivelvollisuuslain 1 §:n
1 momentissa säädettyä oppivelvollisuuden tavoitetta sivistyksen kaikille tur-
vaamisesta.

Luonnoksen pienestä viimeistelemättömyydestä

Voitaneen olettaa, että lausunnonantajien on saatava luottaa siihen, että mi-
nisteriö viimeistelee myöhemmässä vaiheessa virkatyönä luonnoksen kielen.
On ymmärrettävää, että kiirehdyttäessä näin laaja luonnos lausuntokierrok-
selle perinpohjainen oikoluku on tässä vaiheessa ollut toissijaista varsinkin,
kun pikkuvirheet eivät lukiessa haitanneet ymmärtämistä.

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

Perusopetuslain 46 §:n ehdotetun muutetun 1 momentin toisen virkkeenluet-
telo niistä muista perusopetuslain säännöksistä, joita sovelletaan aikuisten
perusopetukseen, on omana hankkeenaan päivitettävä ottamaan huomioon
aikojen kuluessa perusopetuslakiin tehdyt muutokset ja lisäykset sekä tun-
nustamaan alaikäisenkin opiskelijan aikuisen aseman lukiolain ja ammatillis-
esta koulutuksesta annetun lain sekä Opetushallituksen käytännön tavoin.
Erityisesti perusopetuslain 13 §:ssä tarkoitetut uskonnon ja elämäntiedon
opetusta koskevat oppilaan huoltajan mahdolliset tahdonilmaisut on
alikäisen opiskelijan saatava tehdä itse.

Lukiolain 16 §:n 7 momentti uskonnon ja elämäntiedon keskinäis-
estä valinnaisuudesta opiskelijalle, joka ”aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuot-
ta täytettyään” vaatii jo perustuslaillisen säädöstarvoituksen tähden täs-
mennyksen tämän ehdon määritelmän tultua erehdyksessä kumotuksi lukio-
asetuksesta 1.1.2018 alkaen ja ehdon perustelluimman tulkinnan ollessa ”on
täyttänyt 18 vuotta” kuten perusopetuslain 46 §:ssä.

Nämä lakien täsmennykset parantaisivat opiskelijoiden hyvinvointia ja
vahvistaisivat oppivelvollisuudelle asetettua tavoitetta sivistyksen kaikille tur-
vaamisesta.

Allekirjoitus (kynästä): Matematiikan dosentti Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
p. 045 2129 763; jouni.luukkainen@helsinki.fi